

Права людини в Україні 2013. Доповідь правозахисних організацій **Свобода думки, совісті та релігії**

[\[1\]](#)

1. Загальний огляд

Ситуація в цій сфері істотно не змінилася, хоча намітилися негативні тенденції у бік збільшення державного регулювання та звуження релігійної свободи. Протягом року було зареєстровано низку небезпечних законодавчих ініціатив з боку провладних фракцій парламенту, але вони так і не були розглянуті. Ця сфера традиційно переповнена конфліктами, однак вони розв'язуються за допомогою усталених практик. Достатньою мірою свободу релігії можуть реалізувати громадяни усіх віросповідань. Навіть, не зважаючи на застарілий та місцями жорсткий закон про свободу совісті та релігійні організації, його недоліки значною мірою компенсуються позитивною адміністративною практикою органів влади. Хоча очевидно, що за відсутності чітких правових гарантій релігійної свободи ситуація залишається хиткою та непередбачуваною й багато залежить від державної політики.

У 2012-2013 роках можна відзначити певні преференції у діях центральної влади щодо Української православної церкви (Московського патріархату) (УПЦ (МП)). Це проявлялося у позиції влади щодо передачі в оренду приміщень, виділенні коштів з державного бюджету на реставрацію релігійних споруд, що знаходяться у користуванні цієї церкви, та інших діях на її підтримку.

За оцінками Інституту релігійної свободи, в 2013 році на розгляді парламенту знаходилось близько 30 законопроектів, які в тій чи іншій мірі стосувалися свободи віросповідання або діяльності релігійних організацій у духовній, соціальній чи інших сферах. Однак у профільних комітетах більшість ініціатив, спрямованих на законодавче розширення права на свободу віросповідання, не знаходили належної підтримки.

16 жовтня 2012 року несподівано парламент прийняв суперечливі зміни до закону про релігійні організації [\[2\]](#). Проти цього закону виступили численні громадські організації, правозахисники та релігійні організації. Але 21 листопада Президент все одне його

підписав, й 12 грудня 2012 року закон набув чинності. При цьому 7 грудня він дав доручення Мін'юсту невідкладно підготувати законопроект про внесення змін до Закону «Про свободу совісті та релігійні організації».

[3] Мін'юст та Мінкультури підготувало відповідний проект закону у травні, в червні він був розглянутий Всеукраїнською радою церков та релігійних організацій, а потім був поданий до Кабміну. Однак до кінця 2013 року проект закону так і не був внесений до парламенту з-за не зрозумілих причин.

Нагадаємо, що зміни до закону закріпили подвійну реєстрацію релігійних організацій, коли спочатку реєструється статут організації, а пізніше сама організація, як юридична особа. Також нова редакція статті 29 Закону наділила широке коло органів влади правом здійснювати державний контроль за дотриманням законодавства про свободу совісті та релігійні організації. При цьому Закон чітко не визначав види й форми державного контролю у цій сфері.

Однак побоювання експертів не справдилися. На практиці, за оцінкою Інституту релігійної свободи, практика застосування Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» не зазнала суттєвих змін, окрім зміни процедури реєстрації. Передусім, це пов'язано із тим, що у разі нечіткості нормативного регулювання відповідні посадові особи спираються на усталену практику.

Проблема дискримінації за релігійною ознакою є достатньо серйозною, але більшість готова з цим миритися, коли це стосується лише публічної сфери суспільного життя. Тим більше, коли ефективних правових інструментів боротьби із дискримінацією не існує.

Станом на 1 січня 2013 року релігійна мережа [4] в Україні була представлена 55 віросповідними напрямками, в межах яких діє 36995 релігійних організацій, в тому числі 87 центрів та 295 управлінь, 35460 релігійних громад (справами церкви опікується 31313 священнослужителів), 500 монастирів (чернечий послух несуть 6834 ченці), 370 місій, 81 братство, 202 духовних навчальних заклади (навчається 19752 слухачі), 13157 недільних шкіл. Окрім зареєстрованих релігійних організацій, діє 1879 незареєстрованих, з яких найбільше в АР Крим (682) та Вінницькій області (260).

Чисельність релігійних осередків найбільше в західних областях і поступово знижується на південний схід країни – у 8 областях Західного регіону (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька)

сконцентровано 39% релігійної мережі, в 9 областях Північно-Центрального регіону (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Черкаська, Чернігівська області та м.Київ) – 31,0%, в 10 областях Південно-Східного регіону (Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Одеська, Харківська, Херсонська області та м.Севастополь) – 30,0%.

За конфесійною ознакою розподіл релігійних організацій свідчить про домінування православ'я (УПЦ (МП), УПЦ КП, УАПЦ), до складу якого на початок 2013 року входило 19107 релігійних організацій, що становить 51,6 % від загальної кількості релігійних осередків віруючих країни.

Зі статистики є очевидним, що найбільш динамічно останні десять років розвивається УПЦ (МП): щорічно кількість її громад зростає приблизно на 250 організацій. Значно менші темпи росту в УПЦ КП – приблизно 70 громад щорічно. Громади УПЦ (МП) становлять понад 37 % від усіх релігійних організацій.

При цьому з 23 814 культових споруд і приміщень, що належать усім релігійним організаціям, 10 561 (понад 44%) належать саме УПЦ (МП). З 2010 по 2012 роки кількість приміщень УПЦ (МП) виросла на понад 300 об'єктів. У той же час, кількість об'єктів УПЦ КП виросла менше ніж на сто приміщень і становить 2 939.

2. Свобода сповідувати релігію чи вірування

2.1. Створення та діяльність релігійних організацій

Зберігаються старі проблеми щодо ускладненої реєстрації релігійних організацій. Ця процедура містить багато порушень європейських стандартів, є дуже бюрократизованою та чітко не визначеною. Однак релігійні організації погоджуються з цим, оскільки, здійснивши таку реєстрацію, у подальшому ніякого контролю за їхньою діяльністю практично не здійснюється, окрім, коли це пов'язано із діяльністю іноземців.

У минулих Доповідях ми докладно зупинялися на проблемах законодавства щодо

реєстрації релігійних організацій. Нічого суттєво не змінилося протягом 2013 року й наша оцінка цілком відповідає теперішній ситуації.

Держава не виконує рішення Європейського суду з прав людини *Свято-Михайлівська парафія проти України*

Наслідком цього є подальша відсутність чітких визначень ключових понять: релігійна організація, релігійна громада, члени релігійної громади тощо. До цього додається неможливість для церкви мати статус юридичної особи. Це створює сприятливі умови для захоплення культових споруд. В одних справах частина громади раптом вирішує переходити на сторону іншої церкви, а в інших відбувається ще більш брутально, коли з'являється велика кількість людей, котрі оголошують себе членами громади й оголошують перехід до іншої церкви. Таких конфліктів по країні дуже багато. Й окрім вже традиційного зацікавлення у таких конфліктах місцевої влади, цьому, очевидно, сприяє не чітке законодавство.

Характерним є приклад конфлікту навколо приміщення церкви в м. Мостиська Львівської області. [5] Приміщення було власністю релігійної громади, що належала до Української Автокефальної Православної Церкви. Частина громади вирішила змінити свою релігійну приналежність й прийняла рішення про перехід до УПЦ КП. Відповідно до статуту майно мало залишитися в УАПЦ. Тим часом, частина громади при сприянні місцевої влади зареєструвала зміни до статуту, ніби вся громада перейшла до УПЦ КП. Суд визнав перереєстрацію Статуту релігійної громади протиправною, « *здійсненою у відсутність на те правових підстав та без документально підтвердженої згоди релігійної громади УАПЦ Церкви Покрова Пресвятої Богородиці м. Мостиська, чим фактично було змінено її віросповідну (конфесійну) приналежність, що в організаційній структурі Патріархії Української Автокефальної Православної Церкви в Україні має наслідком порушення прав, свобод та законних інтересів цієї релігійної організації та релігійної громади, яка перебуває під православною юрисдикцією УАПЦ* ». Колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України своєю постановою від 10 листопада 2009 року залишила вказану постанову суду без змін. Тобто громада УАПЦ у судах кількох інстанцій довела свою правоту.

Проте у 2010 році уся процедура із перереєстрацією дослівно повторилася: розпорядженням голови Львівської ОДА № 318/0/5-10 від 8 квітня 2010 року здійснена повторна незаконна реєстрація змін до Статуту Релігійної громади УАПЦ м. Мостиська Львівської області щодо зміни віросповідної (конфесійної) приналежності та назви релігійної громади – знову на Релігійну громаду УПЦ КП в м. Мостиська Львівської області. При цьому до реєстрації заявниками подано заяву та протокол парафіяльних зборів нібито релігійної громади УАПЦ, які завірені печаткою релігійної громади УПЦ КП.

У 2013 році цей конфлікт продовжувався. 12 березня 2013 року Львівський окружний адміністративний суд [6] визнав незаконним чергове наполегливе рішення про реєстрацію змін до статуту: розпорядження голови Львівської ОДА № 266/0/5-12 від 26.04.2012 р. «Про статут релігійної громади». Суд також зобов'язав Львівську ОДА зареєструвати зміни до Статуту Релігійної громади УАПЦ в м. Мостиська Львівської області (парафії Мостиська церкви Покрова Пресвятої Богородиці благочиння Мостиська), який зареєстрований рішенням виконавчого комітету Львівської обласної ради від 17.09.1991 року № 495, що затверджені Парафіяльними зборами 01.03.2009 року. 16 жовтня 2013 року Львівський апеляційний адміністративний суд повністю підтримав це рішення [7] й відхилив апеляцію Львівської ОДА та УПЦ КП.

Однак видається, що й це рішення суду не буде виконуватися, оскільки очевидним є зацікавлення у цій справі місцевої влади.

Іншою історією, що свідчить про системні проблеми, є конфлікт, що виник навколо Свято-Володимирівського храму у Новоархангельську Кіровоградської області. 19 березня 2013 року стало відомо, що невідомі особи силою захопили храм УПЦ КП св. Володимира. 23 квітня парафіяни спробували їх вигнати з церкви. У результаті цього виникла сутичка, парафіяни були побиті міліцією, а храм міліція зачинила та опечатала. Як виявилось, для парафіян стало несподіваним, що їхня громада раптом перейшла від УПЦ КП до УПЦ (МП). [8] Намагання перевести парафію під юрисдикцію УПЦ (МП) чиновники Кіровоградської ОДА, за твердження вірян Київського Патріархату, робили неодноразово упродовж кількох років. Навесні 2007 році вони разом із священнослужителями УПЦ (МП) умовляли настоятеля парафії протоєрея Іллю Совича перевести парафію у Московський Патріархат, а саму громаду поставити перед фактом. У відповідь на тиск місцевої влади 2 серпня 2012 року настоятель скликав парафіяльні збори, на яких віряни прийняли статут у новій редакції. Однак його не зареєстрували. Проте розпорядженням Кіровоградської ОДА №729-р від 30 листопада 2012 року були зареєстровані зміни до статуту громади, котрі засвідчили перехід до УПЦ (МП). Громада оскаржила це рішення в суді. 4 лютого 2013 року Кіровоградський окружний адміністративний суд відхилив позов й відмовився визнавати рішення про реєстрацію змін до статуту не законним [9]. Як виявилось, зміни були подані десятьма особами, що були засновниками громади ще в 2001 році. Формально вони визнаються членами громади. Однак насправді на цей час вони такими не були, а парафією керували інші члени громади. Фактично, як і в справі

Свято-Михайлівська парафія проти України

, суперечка виникла через те, кого слід вважати членами громади й хто має право приймати рішення про внесення змін до статуту. Суд став на бік УПЦ (МП), хоча законодавство щодо цього не є чітким і є достатньо суперечливим. 14 березня 2013 року Дніпропетровський апеляційний адміністративний суд відхилив апеляцію

[10]

й підтвердив рішення першої інстанції, користуючись цим же аргументом. Парадоксально, але суд посилався у рішенні також на практику ЄСПЛ та рішення

Свято-Михайлівська Парафія проти України

, проте обґрунтовував зовсім інше – що орган влади не мав права відмовити у реєстрації змін до статуту. При цьому, очевидно, що суд проігнорував іншу частину цього рішення й фактично самостійно заповнив прогалину в законодавстві, визначивши, хто є членом громади і входить до загальних зборів громади. 29 травня 2013 року Вищий адміністративний суд відкрив касаційне провадження по цій справі

[11]

, проте так і не розглянув справу до кінця року. Громада оскаржила дії державного реєстратора, але цей позов був відхилений 9 липня 2013 року Кіровоградським окружним адміністративним судом

[12]

. Хоча представники громади стверджували, що зміни державному реєстратору подані незаконно на підставі начебто підробленої довіреності, оскільки вона була видана раніше, ніж були зареєстровані зміни до статуту громади. Також виявилось, що зміни до статуту громади подавав особисто Володимир Демішкан, один із засновників релігійної громади смт. Новоархангельська, народний депутат України від «Партії регіонів».

[13]

Наведемо ще характерні відмови у реєстрації статутів релігійних громад.

Довгий час безпідставно відмовляють у реєстрації релігійним громадам саєнтологів, що фактично функціонують без реєстрації з 2002 року. У 2009-2011 роках ця громада вже скасовувала в судовому порядку відмови у реєстрації. 25 червня 2011 року КМДА повторно відмовила у реєстрації статуту релігійної громади «Церква саєнтології Києва» у Дніпровському районі м. Києва. Громада оскаржила й цю відмову. 22 лютого 2012 року Окружний адміністративний суд міста Києва [14] визнав відмову у реєстрації громади незаконною й постановив повторно розглянути подані на реєстрацію документи. У рішенні він зазначив: «
Передусім, ні зі змісту оскаржуваного розпорядження КМДА, ні з вищевказаного висновку Державного комітету України у справах національностей та релігій від 27 липня 2011 року № 7/4-13-85, ні з інших матеріалів справи неможливо дійти висновку які ж саме положення статуту «Церква саєнтології Києва» суперечать законодавству України. У судовому засіданні представники відповідачів також не змогли вказати на такі положення статуту. Відтак, доводи відповідачів про те, що положення статуту релігійної громади «Церква саєнтології Києва» у Дніпровському районі м. Києва, поданого на реєстрацію, суперечать чинному законодавству України не заслуговують на увагу суду.

» 27 вересня 2012 року це рішення підтримав Київський апеляційний адміністративний

суд

[15]

. ВАСУ 22 серпня 2013 року відхилив касаційні скарги й залишив рішення від 27 вересня в силі

[16]

. Таким чином, КМДА мала повторно розглянути подані на реєстрацію документи. До кінця року результати цього розгляду залишаються не відомими.

25 березня 2013 року Окружний адміністративний суд міста Києва визнав [17] протиправним та скасував розпорядження Виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) від 01 серпня 2012 року №1349 «Про відмову в реєстрації статуту незалежної християнської релігійної громади «Воскресіння Христове» в Оболонському районі м. Києва». Суд не знайшов доказів, що діяльність громади суперечить законодавству. Однак 9 липня 2013 року Київський апеляційний адміністративний суд скасував це рішення

[18]

й постановив нове, котрим повністю відмовив у позові. Суд послався на те, що особи, котрі були засновниками цієї організації, належали до незареєстрованої Української Автокефальної Православної Церкви-Канонічної, оскільки це вказано на вебсторінці цієї церкви (

<http://www.soborna.org/>

). Однак документи, подані на реєстрацію, не містили жодного зв'язку з УАПЦ-К. Цей зв'язок був встановлений виключно на підставі інформації з інтернету. Такі докази та обґрунтування відмови не можуть не дивувати.

5 грудня 2012 року Сумський окружний адміністративний суд задовольнив [19] позов до Головного управління зв'язків з громадськістю Сумської ОДА, Управління культури і туризму Сумської ОДА, 3-я особа: Департамент у справах релігій та національностей Міністерства культури, про визнання бездіяльності протиправною, визнання дій неправомірними. 4 квітня 2012 року громадяни звернулися з заявою на ім'я голови Сумської ОДА про реєстрацію статуту релігійної громади «Істино православної незалежної парафії Різдва Христового» у м. Суми. 27 квітня посадовими особами Головного управління зв'язків з громадськістю Сумської ОДА пакет документів, наданих для реєстрації статуту, направлений до Департаменту у справах релігій та національностей Міністерства культури для проведення релігієзнавчої експертизи, що також суперечить вимогам чинного законодавства, зокрема, Закону «Про свободу совісті та релігійні організації», оскільки проведення релігієзнавчої експертизи не входить до компетенції міністерства. Як наслідок, міністерство повернуло зазначені документи до Головного управління та запропонувало підготувати відповідачеві інформацію за Переліком питань щодо культової практики та соціальної діяльності релігійної організації. Проте, суб'єкт владних повноважень обов'язок по підготовці відповідей на

вказаний Перелік переклав на позивача, встановивши граничний термін виконання до 25.06.2012 року. Отримавши відмову від позивача відповідати на зазначені питання, відповідач 03.07.2012 року повернув документи та заяву, не надавши пропозиції голові ОДА щодо реєстрації чи відмови в реєстрації статуту. Очевидно, що такі дії органу влади не були передбачені законодавством: зокрема, орган влади не мав права надсилати документи на експертизу, а також не мав права повертати документи заявнику без надання відповіді про реєстрацію чи відмову в реєстрації статуту. 12 березня 2013 року рішенням Харківського апеляційного адміністративного суду

[\[20\]](#)

була відхилена апеляція Департаменту інформаційної діяльності та комунального господарства Сумської ОДА та залишено в силі рішення першої інстанції. 16 травня 2013 року ВАСУ відмовив у відкритті касаційного провадження.

Протягом 2012 року громадяни неодноразово намагалися зареєструвати статут релігійної громади «Церква Христова», що у м. Івано-Франківську. Однак отримували у відповідь листи з вимогою усунути ті чи інші недоліки у поданих документах. Так, листом Івано-Франківської ОДА від 12.03.2012 року № 10984/3/1-11/01-120 голову зборів повідомлено, що клопотання розглянуто, надіслано відповідний запит до Івано-Франківської міської ради для надання відповідного висновку, за наслідками якого є деякі зауваження до поданих для реєстрації документів релігійної громади. Запропоновано усунути недоліки. Пакет документів, поданий для реєстрації, повернуто голові зборів та надано копію висновку, хоча така процедура не передбачена законом. Листом від 14.12.2012 року №8195/2/1-12/01-120 повідомлено громадян про черговий розгляд клопотання щодо реєстрації статуту та зазначено, які недоліки необхідно виправити у статуті. Пакет документів знову ж повернуто голові зборів із висновком виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради. Процедура повернення документів законодавством не передбачена. Громадяни звернулися до суду й 6 березня 2013 року Івано-Франківський окружний адміністративний суд виніс рішення [\[21\]](#), котрим визнав протиправною бездіяльність Івано-Франківської ОДА щодо неприйняття відповідного рішення за наслідками розгляду заяв про реєстрацію статуту місцевої релігійної громади «Церква Христова» у м. Івано-Франківськ. 14 червня 2013 року Львівський апеляційний адміністративний суд із посиланням на численні прецеденти ЄСПЛ відхилив апеляцію ОДА й залишив рішення місцевого суду в силі

[\[22\]](#)

8 лютого 2013 року Закарпатський окружний адміністративний суд визнав [\[23\]](#) незаконною відмову у реєстрації статуту Релігійної греко-католицької громади Вознесення Господнього с. Біласовиця Воловецького району та зобов'язав Закарпатську ОДА повторно розглянути подані на реєстрацію документи. Закарпатською ОДА було відмовлено в реєстрації статуту Релігійної греко-католицької громади Вознесення

Господнього с. Біласовиця Воловецького району, оскільки Закарпатська ОДА зажадала висновків Воловецької райдержадміністрації та виконавчого комітету Біласовицької сільської ради, які, в свою чергу, були негативними. Також до уваги було взято звернення вірників православної громади, які клопотали не реєструвати греко-католицьку громаду. Тому Закарпатська ОДА вважала, що не було підстав здійснити реєстрацію статуту Релігійної греко-католицької громади Вознесіння Господнього с. Біласовиця Воловецького району. ОДА вказувала, що згідно з рішенням 18 сесії 6 скликання Біласовицької сільської ради № 214 від 01.11.2012 року зазначено, що вона розглянула звернення вірників православної громади сіл Біласовиця та Латірка та вирішила клопотати перед Закарпатською ОДА не проводити реєстрацію греко-католицької громади села Біласовиця «в зв'язку із недопущенням ворожнечі та конфліктів на релігійній основі між вірниками громад». Очевидно, що таких підстав для відмови у реєстрації законодавство не містить. Примітно, що суд у своєму рішенні серед іншого посилався на численні рішення ЄСПЛ.

Важливим етапом реєстрації релігійної організації є надання їй статусу неприбуткової організації, що звільняє від сплати податку на прибуток, зокрема, з добровільних пожертв, за рахунок чого існують практично усі релігійні організації. Не зважаючи на те, що статтею 18 Закону «Про свободу совісті та релігійні організації» визначено, що «фінансові та майнові пожертвування, як і інші доходи релігійних організацій, не оподатковуються», скористатися цією пільгою для релігійної організації є неможливим без рішення податкового органу про включення її до Реєстру неприбуткових установ та організацій. Після набуття статусу юридичної особи, що передбачає проходження *подвійної* процедури реєстрації, релігійна організація окрім цього повинна подати свій статут до ДПСУ задля отримання неприбуткового статусу та включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій. Органи ДПСУ за формальними, часто надуманими, підставами відмовляють релігійним організаціям у наданні неприбуткового статусу та включенні до Реєстру. На практиці релігійні організації зіштовхуються з тим, що податкові органи вимагають від них внесення змін до статутних документів (тобто спонукають наново пройти два етапи реєстрації), без яких, на їхню думку, неможливе надання релігійній організації неприбуткового статусу. Як приклад, серед зауважень податкових органів можна назвати згадку у статутах релігійних організацій слів «поширення релігійної літератури», «популяризація релігійних цінностей та літератури засобами реклами» тощо.

2.2. Організація й проведення релігійних мирних зібрань

Закон про свободу совісті та релігійні організації всупереч статті 39 Конституції встановлює дозвільний порядок проведення релігійних мирних зібрань. На практиці

проведення публічних релігійних мирних заходів стикається із ще більшою кількістю проблем.

Протягом 2013 року тривала розробка закону про свободу мирних зібрань. Восени чергові два проекти були зареєстровані у парламенті. У перехідних положеннях обох проектів було передбачено зміни до закону про свободу совісті та релігійні організації щодо скасування дозвільного порядку проведення мирних зібрань для релігійних організацій та проведення їх у загальному порядку. Ці зміни у разі прийняття були б суттєвим прогресом у цьому питанні, однак ці проекти не були розглянуті протягом року.

2.3. Права іноземців та осіб без громадянства

Законодавство й надалі значно обмежує свободу віросповідання для іноземців та осіб без громадянства. Це проявляється в неможливості засновувати релігійні організації та обмеженні вести проповідницьку чи іншу релігійну діяльність. При цьому такі обмеження стосуються навіть осіб, котрі постійно проживають в Україні. Вести проповідницьку діяльність іноземцям можливо виключно за офіційним запрошенням зареєстрованої релігійної організації (хоча за законом реєстрація не є обов'язковою) та дозволом органів державної влади в справах релігій. Відсутність дозволу тягне за собою адміністративну відповідальність для іноземців (штраф), а для релігійних організацій – попередження і в подальшому можливий примусовий розпуск.

На нашу думку, наявність дозволу від органу влади для іноземців є зайвим дискримінаційним тягарем. Для усунення потенційних загроз суспільству цілком достатньо, щоб така особа могла перебувати в Україні за офіційним запрошенням зареєстрованої релігійної організації. При реєстрації органи влади здійснюють перевірку віровчення, потім здійснюють відповідний контроль за діяльністю цієї релігійної організації. З огляду на це, якщо іноземець буде приїздити в країну для проповідування цієї ж релігії, то такі дії не можуть нести прямої небезпеки суспільним інтересам і такі перешкоди є невиправданими у демократичному суспільстві.

Проте ситуація із погодженням релігійної діяльності тільки погіршується, особливо за останні три роки, про що ми писали в минулих Доповідях про права людини.

Наприклад, КМДА вдається до вельми суперечливих тлумачень чинного законодавства про правовий статус іноземних громадян. Зафіксовано факт, коли Департамент КМДА на прохання погодити запрошення громадянина США для проповідницької діяльності в Україні відповів посиланням на те, що така діяльність можлива лише за умови отримання посвідки на тимчасове проживання в Україні. [24]

Таким чином, мають місце випадки, коли іноземні громадяни країн, з якими Україною встановлений безвізовий режим, примушуються до отримання візи типу «Д» з подальшим оформленням річної посвідки на тимчасове проживання в Україні лише заради кількох днів перебування в Україні з метою релігійної діяльності. Таке тлумачення та практичне застосування чинного законодавства на рівні КМДА суттєво обмежує права іноземних громадян у частині релігійної діяльності.

Певною мірою цьому сприяє нечіткість самих законодавчих актів. Як приклад, частина 6 статті 4 Закону «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», в якій йдеться про правомірність перебування іноземця на території України з релігійною метою за наявності посвідки на тимчасове проживання в Україні, не передбачає жодних виключень чи посилань на інші підстави правомірного перебування іноземців в Україні, зокрема, на підставі отриманої візи або безвізового режиму.

Водночас слід зауважити, що Міністерство культури, як центральний орган виконавчої влади у справах релігій, у цілому забезпечує виважену політику стосовно надання погоджень іноземним громадянам на релігійну діяльність. Цьому також сприяє діяльність Державної міграційної служби та МЗС. Однак не завжди у цих питаннях центральні органи виконавчої влади можуть вплинути на адміністративну практику підрозділів у справах релігій, що знаходяться у структурі місцевих державних адміністрацій.

Крім того, відомі випадки, коли представникам релігійних організацій просто забороняли в'їзд до країни, не надаючи належного пояснення. Так, у листопаді 2013 року протестантському проповіднику з Швеції Карлу Густаву Северину заборонили в'їзд в Україну. В аеропорту «Бориспіль» йому вручили відповідне рішення [25] й відправили додому. Як повідомили РІСУ у прес-службі церкви «Нове життя» (Донецьк), причиною заборони стало доручення уповноваженого державного органу, але їм невідомо якого. Служба прикордонного контролю не надала релігійній громаді жодних пояснень. Карл Густав Северин мав здійснити тур із проповідями кількома містами, зустрітися з віруючими, здійснити богослужіння. Як зазначили у церкві «Нове життя», шведський проповідник є відомим у всьому світі. З кінця 80-х рр. він щорічно без проблем відвідував Україну. [26]

2.4. Соціальна та благодійна діяльність релігійних організацій

За оцінками Інституту релігійної свободи, найбільше труднощів у соціальній і добродійній діяльності релігійних організацій було створено у зв'язку зі зміною порядку оформлення гуманітарної допомоги, яка ввозиться в Україну для розподілення серед малозабезпечених верств населення за допомоги релігійних організацій.

В останні місяці 2012 року багаторічний механізм оформлення, розмитнення та ввезення в Україну гуманітарної допомоги суттєво змінився в результаті адміністративної реформи. На гуманітарній діяльності церков та інших благодійників найбільш відчутно позначилась ліквідація Комісії з питань гуманітарної допомоги при Кабінеті Міністрів, що було здійснено шляхом внесення змін до Закону «Про гуманітарну допомогу».

У підсумку, з 2 грудня 2012 року, коли повноваження ліквідованої урядової Комісії були передані до Міністерства соціальної політики, соціальна і добродійна діяльність релігійних організацій, пов'язана із розподілом гуманітарної допомоги, стала фактично неможливою через відсутність належної нормативно-правової бази, невизначеність і довготривалість процедур з оформлення вантажів з гуманітарною допомогою.

Як приклад, лише двома місяцями пізніше Кабінет Міністрів постановою від 30 січня 2013 року № 39 затвердив новий Порядок реєстрації отримувачів гуманітарної допомоги. Згідно з цим документом релігійні організації повинні наново пройти процедуру включення до Єдиного реєстру отримувачів гуманітарної допомоги. При цьому зазначений Порядок не визначав конкретних строків, необхідних Мінсоцполітики для прийняття остаточного рішення про включення заявника до Реєстру.

Крім цього, законодавчими змінами не було визначено конкретного строку, протягом якого Мінсоцполітики повинно розглянути питання про визнання заявлених товарів (робіт, послуг) у якості гуманітарної допомоги.

Зволікання з визнанням отриманої з-за кордону допомоги у якості гуманітарного вантажу, як правило, призводило до нарахування плати за його зберігання на тимчасових складах митниці, а у разі відмови з боку Мінсоцполітики визнати цей вантаж гуманітарною допомогою – до нарахування ПДВ та митних зборів. Як наслідок,

отримувачі гуманітарної допомоги протягом 2013 року були змушені відмовлятися від гуманітарних вантажів на користь держави, а закордонні жертводавці схильні призупинити відправку гуманітарної допомоги.

Рада Євангельських Протестантських Церков України у зверненні до Президента закликала вжити заходів щодо усунення бюрократичних перешкод в оперативному оформленні гуманітарних вантажів з метою їхньої своєчасної доставки до нужденних громадян.

3. Держава та релігійні організації: принцип неототожнення та нейтральності

Дотримання цих принципів є однією з найбільших проблем в адміністративній практиці органів влади, котра часто ґрунтується на підтримці домінуючих у цій місцевості релігій та дискримінації релігійних меншин. Насамперед це пов'язано з тим, що органи влади, борючись за підтримку електорату, завжди традиційно висловлюють своє прихильне ставлення до домінуючих релігій. Очевидно, що таке патрунування неформально дає зрозуміти, що ці домінуючі релігійні організації мають більше прав.

Це яскраво відображається на прикладах вирішення майнових питань, зокрема, виділенні земельних ділянок під будівництво культових споруд чи поверненні конфіскованого радянською владою культового майна. При вирішенні таких питань, ця прихильність набуває практичного втілення. Позитивні рішення із цих питань, за незначними винятками, отримують виключно домінуючі релігійні організації. Слід зазначити, що в цьому контексті домінуючими є релігійні організації, що мають найбільше поширення на певній території (області). При цьому в кожній області таке домінування мають різні релігійні організації, зазвичай, УПЦ (МП) чи УПЦ КП.

У наслідок цього одні релігійні організації можуть отримувати землю для релігійних споруд, інші не можуть. У певних випадках, що набули поширення, УПЦ (МП) просто захоплювала земельні ділянки для побудови релігійних споруд без жодних правостановлюючих документів. При цьому органи влади ніяк не реагували на такі протизаконні дії.

Так, у травні 2013 року був зареєстрований проект закону № 2993 [\[27\]](#) про внесення змін

до деяких законів України (щодо створення умов для повернення культових споруд релігійним громадам). Він був внесений народним депутатом Ю.Мірошниченком та ще п'ятьма депутатами від провладних фракцій. Ю.Мірошниченко є представником Президента в парламенті й часто вносить пропозиції, що просуються Адміністрацією Президента. З великою ймовірністю можна говорити, що цей проект був погоджений з АП. Відповідно до проекту закону, Уряду надавалися повноваження стосовно передачі пам'яток національного значення у безоплатне користування або у власність релігійним організаціям.

22 липня народним депутатом Ю.Мірошниченком був внесений проект закону № 3007 про відродження унікального Символу православ'я – церкви Богородиці (Десятинної) в місті Києві [28]. Проект передбачав створення під керівництвом Уряду Національного архітектурно-історичного, духовно-символічного, православного комплексу із відродженням унікального Символу православ'я – церкви Богородиці (Десятинної) в місті Києві. Нагадаємо, що конфлікт навколо цього місця триває вже не один рік. Держава вже довгий час ігнорує самовільно збудований УПЦ (МП) так званий Десятинний монастир на місці Десятинної церкви у Києві [29]. При цьому публічно влада різними методами відстоює інтереси УПЦ (МП) в цьому питанні [30].

Так, 9 квітня 2012 року Мінкультури утворило Музей історії Десятинної церкви, а через декілька місяців його головою був призначений **Дорошенко П.В., або ієродиякон Ярослав** – служитель незаконно діючого на території Національного історичного музею України «Десятинного монастиря Різдва Пресвятої Богородиці» УПЦ (МП), що викликало зрозумілий протест фахівців. [31]

Вже 5 вересня цим же народним депутатом разом з іншими був внесений проект закону №3194 про внесення змін до деяких законів України (щодо управління об'єктами державної власності) [32]. Ним знову передбачалося наділити Уряд повноваженнями приймати рішення про передачу культових будівель і майна, що належать до пам'яток культурної спадщини, у безоплатне користування або у власність релігійним організаціям. Разом з цим пропонувалося виключити з Переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації, об'єкти Почаївської лаври, а саме собор Успіння Пресвятої Богородиці, собор Святої Трійці, келії монастирські, будинок архієрейський, дзвіницю та корпус надбрамний. Фактично це означало подальшу безоплатну передачу цих об'єктів до УПЦ (МП).

Усі три проекти закону не були розглянуті, але очевидно, що влада дуже зацікавлена в їхньому розгляді й лише очікує на сприятливий момент. У обґрунтування цих проектів влада посилається на необхідність виконання зобов'язань перед Радою Європи щодо повернення культових споруд релігійних організаціям. Однак дані законопроекти не мають нічого спільного з вимогами Ради Європи, котра вимагала прийняти законопроект, що визначив би загальний механізм повернення – тобто проект закону мав би визначити єдині принципи повернення такого майна для усіх релігійних організацій. Натомість виходить, що мова йде про повернення частини майна лише одній конфесії, не зважаючи навіть на певний спір за це майно з іншими конфесіями.

Інші церкви негативно сприйняли ці законопроекти. Так, Глава УГКЦ прямо закликав Голову Верховної Ради України та народних депутатів не передавати знакових християнських святинь одній конфесії [\[33\]](#).

При цьому фактично об'єкти Києво-Печерської лаври значною мірою передані в користування УПЦ (МП). З 79 будівель та споруд, які передані в безоплатне користування Свято-Успенській Києво-Печерській Лаврі, 64 – це пам'ятки архітектури національного та місцевого значення, 15 будівель та споруд фонові забудови. [\[34\]](#) При цьому не на всі споруди виготовлена відповідна документація – а відсутність документації дозволяє, наприклад, видозмінювати певні об'єкти без необхідних дозволів, що веде до втрати цінності таким об'єктом.

Не домінуючі в регіонах релігії не можуть отримати сприяння місцевої влади. Наприклад, патовою ситуація залишається в Севастополі щодо повернення костельу місцевій католицькій громаді. 2013 рік став ще одним роком неповернення католикам колишнього костелу св. Климента у Севастополі. У цьому приміщенні, яке перебуває у комунальній власності, тривалий час перебував дитячий кінотеатр «Дружба». Сьогодні воно пустує і є в аварійному стані. На нараді в Севастопольській міській державній адміністрації 28 березня, що була присвячена підготовці до святкування 1025-річчя Київської Русі, була озвучена інформація про те, що після відповідних розпоряджень Президента України, влада Севастополя має намір найближчим часом вирішити питання з передачею РКЦ храму. [\[35\]](#) Однак, надалі ніяких дій владою не було зроблено.

Не можуть отримати допомогу в Криму і караїми [\[36\]](#).

Патріарх Філарет у липні прийняв участь в освяченні першого храму УПЦ КП в

Луганській області – Свято-Троїцького храму, а також будівлі єпархії. При цьому жоден з місцевих чиновників не погодився навіть на зустріч із ним, оскільки проти візиту різко виступила місцева УПЦ (МП) [37].

4. Право батьків на релігійну освіту дітей та принцип нейтральності держави

Відповідно до міжнародних стандартів релігійна освіта в школах та вищих учбових закладах може запроваджуватися, проте відповідні курси мають бути однаковими й побудованими на принципах об'єктивності, недискримінації та безсторонності. Тому такі курси не можуть включати вивчення настанов лише однієї релігії чи вірування. Держава повинна поважати право батьків на релігійне виховання своїх дітей. [38]

6 вересня 2010 року МОН ухвалило рішення рекомендувати для використання у загальноосвітніх навчальних закладах навчальну програму з курсу «Основи християнської етики» для 1-4 та 7-11 класів. [39] Курс не містить релігійних обрядів, проте не відповідає згаданим міжнародним стандартам. Він містить вивчення християнських релігійних джерел та фактично виключно християнства. Він не містить навіть згадки про інші релігії чи альтернативні думки щодо релігії. Одним із основних форм і методів заохочення учнів на уроках християнської етики є оцінювання. Об'єктом оцінювання є отримані учнями на уроці знання. Для оцінювання учнів учителем використовуються оцінювальні твердження та поурочний бал за встановленою 12-бальною системою. У школах, де предмет «Християнська етика» є факультативом, використовуються оцінки «зараховано», «не зараховано».

Паралельно МОН проводить експерименти на базі навчальних закладів з «Виховання духовності, національної свідомості особистості на засадах християнської моралі та національних цінностей українського народу».

16 травня 2013 року МОН поширило листа «Про вивчення курсів духовно-морального спрямування у 2013/ 2014 навчальному році» [40]. У ньому суттєво змінено акцент і вже прямо говориться про вивчення християнських цінностей: «Міністерство приділяє значну увагу викладанню курсів духовно-морального спрямування, в тому числі факультативних курсів з християнської етики, оскільки їх вивчення сприяє формуванню в дітей традиційних для України християнських цінностей: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов'язку, честі та совісті. Натепер перелік навчальних курсів цієї тематики розширився, і учні мають можливість вивчати такі предмети за вибором:

"Розмаїття релігій і культур світу", "Історія релігій", "Історія релігій світу і духовна культура", "Історія світових релігій", "Християнська етика в українській культурі", "Основи православної культури", "Християнська етика", "Християнська культура", "Етика: духовні засади", "Основи Православної культури Криму", "Біблійна та християнська етика", "Моральне виховання", "Основи християнської моралі та етики", "Психологія духовного розвитку", "Православна етика", "Добротолюбіє", "Криниці духовності. Біблія як текст: морально-етичний канон та естетичний феномен", "Основи релігієзнавства", "Цікава Біблія" тощо.»

Також у листі було зазначено, що щорічно розробляються і доводяться до відома органів управління освітою на місцях, обласних (міських) інститутів післядипломної педагогічної освіти методичні рекомендації стосовно вивчення курсів духовно-морального спрямування у загальноосвітніх навчальних закладах. Обласними (Київським та Севастопольським міськими, в АРК – республіканським) інститутами післядипломної педагогічної освіти щорічно проводяться курси з підготовки вчителів предметів духовно-морального спрямування (всього за даними з регіонів підготовлено більше 10 тисяч вчителів). Постійно проводяться конференції, семінари, засідання "круглих столів", присвячені даній тематиці; конкурси, олімпіади (наприклад "Юні знавці Біблії", "Кришталева сова") для учнів та конкурс "Учитель року" для вчителів.

Вивчення християнської етики розпочалось з 1992 року, кількість навчальних закладів, де вивчаються курси духовно-морального спрямування зростає. У 2004-2005 навчальному році предмети духовного спрямування вивчалися в Автономній Республіці Крим, 17 областях України, містах Києві та Севастополі (тобто 20 регіонів з 27). Натепер курси духовно-морального спрямування вивчаються у всіх 24 областях України, Автономній республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

Також у листі відзначалося, що у наступному 2013/2014 навчальному році курс "Етика" буде вивчатись у 6 класі за рахунок інваріантної складової, а у 5 класі за рахунок варіативної складової Типових навчальних планів.

Також підкреслювалося, що **викладання предметів духовно-морального спрямування в загальноосвітніх навчальних закладах можливе лише за умови письмової згоди батьків та за наявності підготовленого вчителя. Відповідно до Закону «Про загальну середню освіту» викладати навчальний предмет «Етика» та факультативні курси морально-етичного спрямування можуть особи, які мають вищу педагогічну освіту та документ про проходження відповідної курсової підготовки**

Загалом, це відповідає міжнародним стандартам. Однак така процедура далеко не завжди дотримується, й цьому сприяють місцеві чиновники. Наведемо декілька прикладів.

Протягом року тривав конфлікт батьків із директором школи № 25 м. Києва з приводу нав'язування дітям релігійної складової. У школі реалізовувалася експериментальна програма на основі педагогічної системи К.Ушинського, що передбачає релігійну програму. Батьки скаржаться, що в присутності священика й без дозволу батьків дітей примушують читати молитви, співати псалми та відвідувати церкву. Багато батьків виступили проти такого експерименту. Так, 15 грудня біля школи батьки провели пікет з вимогами згорнути експеримент. На базі школи почав працювати духовно-просвітницький центр православної культури в ім'я рівноапостольної княгині Ольги, який в 2011 році за участю Представника Президента в парламенті, народного депутата України Юрія Мірошниченка, урочисто відкрила громадська організація «Україна Православна» [\[41\]](#), що діє під патронатом духовенства УПЦ (МП). [\[42\]](#) Очевидно, що за такої ситуації жодної належної реакції з боку влади не відбулося.

12 грудня в селищі Давидівка Шахтарського району відбулося посвячення першокласників школи № 21 в козацтво. Стати козаками вирішили всі 35 учнів першого класу. Після урочистого молебню, який звершив настоятель храму Різдва Пресвятої Богородиці п. Олексієво-Орлівка ієрей Димитрій Сологуб, козачата принесли присягу вірно служити Батьківщині й бути хранителями православної віри. Присягу засвідчили козаки Шахтарського полку разом з отаманом Миколою Миколайовичем Коваленком. У юних козаків є своя форма й прапор. Тепер разом зі світським діти отримуватимуть і духовно-патріотичне виховання. Старші козаки будуть приходити до них і розповідати про основи віри, православні свята, виховувати в них любов до Батьківщини й найголовніші козацькі якості – сміливість сповідувати православну віру й відкрито говорити про свій патріотизм, відвагу відстоювати власні переконання, повагу до батьків і старших, готовність у разі потреби прийти на допомогу й захистити ближнього... Традиції приймати козацьку присягу в селищній школі дотримуються вже багато років... Це одна зі шкіл, де не викладається християнська етика – не вистачає вчителів. Козацький рух допомагає дітям не тільки отримати знання про християнську моральність, а й реалізовувати її на практиці – адже кожен козак повинен завжди й у всьому чинити по-християнськи. Не завжди такого результату вдається досягти просто викладанням етики як одного з предметів шкільної програми. [\[43\]](#)

30 листопада настоятель Симеїзського храму Покрова Пресвятої Богородиці ієрей Євгеній Халабузарь освятив будівлю ялтинської загальноосвітньої спеціалізованої школи № 12. На прохання адміністрації та педколективу школи отець Євгеній звершив чин освячення, помолився за працівників та учнів школи. Після молебню священик окропив усі

приміщення школи святою водою. Кожен вчитель просив помолитися про учнів свого класу, про збільшення розуму й тілесне здоров'я. По закінченні чину освячення вчителя сердечно подякували отцю Євгену за виявлену пастирську турботу. [\[44\]](#)

Таких прикладів є дуже багато і їх можна дуже довго наводити далі.

Також викликає стурбованість й законодавча активність провладних народних депутатів. 18 червня 2013 року народними депутатами Ю.Мірошниченком та Г.Герман був зареєстрований проект закону № 2340а про внесення змін до деяких законів України (щодо партнерських взаємовідносин держави, школи і церкви) [\[45\]](#). Даний проект фактично ототожнює поняття «мораль», «духовність» та «релігійність» і відкриває дорогу для церкви в загальну освіту. Проект не був розглянутий протягом року парламентом.

5. Альтернативна служба

Закон «Про альтернативну (невійськову) службу» був прийнятий у 1991 році й відтоді не зазнав принципових змін. На той час він був достатньо прогресивним, але зараз він потребує удосконалення. Раніше право на альтернативну службу не розглядалося в контексті реалізації права на свободу совісті та віросповідання. Відповідно, встановлення можливості відмовитися від військової служби залежало від волі держави і не зумовлювалося виконанням жодних міжнародних зобов'язань у сфері прав людини.

З того моменту в національних правових системах держав-членів Ради Європи і на міжнародному рівні відбулися значні зміни. У 2002-2003 роках була практично досягнута згода серед всіх держав-членів Ради Європи щодо визнання права на відмову від військової служби на підставі переконань. Комітет ООН з прав людини дійшов висновку, що право на відмову від військової служби на підставі переконань може походити зі статті 18 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

У 2009 році у справі *Баятян проти Вірменії (Bayatyan v. Armenia)*, заява № 23459/03) Європейський суд з прав людини змінив свою судову практику й визнав відсутність права на відмову від військової служби через переконання порушенням статті 9 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (свобода

думки, совісті та релігії). У 2011 році Велика Палата Європейського суду з прав людини підтвердила це рішення й воно стало прецедентним для усіх держав-членів Ради Європи. Таким чином, хоча стаття 9 Конвенції прямо не передбачає право на відмову від військової служби на підставі переконань, Європейський суд з прав людини визнав, що неприйняття військової служби, коли мотивом такого неприйняття є серйозний і нездоланий конфлікт між обов'язком служити в армії й переконаннями конкретної особи або її глибокими й щирими релігійними або іншими поглядами, є переконанням або поглядом настільки незаперечним, серйозним, послідовним і значущим, що на нього поширюються гарантії статті 9 Конвенції про права людини.

Таким чином, розглядаючи альтернативну службу в контексті свободи совісті та релігії, необхідно змінити закон про альтернативну службу. Зокрема, необхідно розширити право на альтернативну службу не тільки за релігійними, але й за іншими переконаннями.

Ще в 2005 році ПАРЄ прямо вимагала від України зробити такі зміни [\[46\]](#) .

Відповідно до Указу Президента від 14 жовтня 2013 року № 562/2013 «Про строки проведення чергових призовів, чергові призови громадян України на строкову військову службу до внутрішніх військ МВС та звільнення в запас військовослужбовців у 2014 році» в Україні значно скорочено кількість осіб, що підлягають призову. Зокрема, такий призов відбуватиметься лише на строкову службу до внутрішніх військ МВС. Це зумовлює необхідність зміни загальної політики призову, приведення його до міжнародних стандартів на засадах поваги до прав людини.

21 листопада в парламенті був зареєстрований проект закону № 3663 про внесення змін до Закону «Про альтернативну (невійськову) службу» (щодо приведення у відповідність до європейських стандартів) [\[47\]](#) , що спрямований на вирішення цієї проблеми. Проект ще не розглядався.

6. Рекомендації

1. Слід привести українське законодавство у відповідність до вимог статей 9 та 11 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у світлі судової практики Європейського суду з прав людини. При цьому доцільно

використовувати Керівні принципи для аналізу законодавства стосовно релігії чи віри, схвалені Парламентською асамблеєю ОБСЄ та Венеціанською комісією у 2004 році.

[48]

2. З метою усунення дискримінаційної адміністративної практики та конфліктів між церквами необхідно прийняти чіткі правові норми щодо підстав, порядку та термінів повернення культового майна церков. Також доцільно розробити детальний план повернення культового майна з визначенням цих процедур у часі щодо кожного об'єкту. У разі неможливості повернення такого майна передбачити надання певної компенсації, зокрема, на будівлю нових культових споруд чи надання земельних ділянок.

3. Відхилити проекти законів № 2993, 3007, 3194 і 2340а, що суперечать стандартам прав людини та рекомендаціям Ради Європи й ОБСЄ в цій сфері.

4. Внести зміни до законодавства з метою розширення підстав для проходження альтернативної (невійськової) служби, зокрема, передбачити можливість її проходження не тільки за релігійними, але й за іншими переконаннями. У зв'язку з цим рекомендуємо парламенту прийняти проект закону № 3663 від 21.11.2013 про внесення змін до Закону України «Про альтернативну (невійськову) службу» (щодо приведення у відповідність до європейських стандартів).

5. Місцевим органам влади слід переглянути прийняті ними правові акти, що встановлюють дискримінаційні положення, а також додаткові, непередбачені законом обмеження права на свободу віросповідання при проведенні мирних зібрань, оренди приміщень, виділенні земельних ділянок та поверненні культових споруд. Слід чітко законодавчо визначити загальні принципи виділення земельних ділянок під будівництво культових споруд.

6. Скасувати процедуру офіційного погодження діяльності іноземців щодо проповідування релігійних віровчень, виконання релігійних обрядів чи здійснення іншої канонічної діяльності з відповідним органом державної влади (частина четверта статті 24 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»). Запрошення легалізованої релігійної організації, віровчення якої пройшло державну експертизу, повинно бути достатньою підставою для здійснення такої діяльності іноземцем в Україні. Необхідно скасувати двоетапну процедуру погоджень релігійної діяльності іноземців при оформленні посвідок на тимчасове проживання в Україні, а також суттєво скоротити строк погодження діяльності іноземців, оскільки встановлені процедури суперечать чинному законодавству.

7. Кабінету Міністрів України доручити МВС, МЗС та іншим центральним органам виконавчої влади за участі представників Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій опрацювати проект змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28.03.2012 року № 251, спрямованих на збільшення можливого терміну дії тимчасової посвідки для проживання в Україні релігійних діячів-іноземців відповідно до терміну, зазначеному у запрошенні, але не більше 3 років.

8. Державній податковій службі України за участі представників Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій розробити зміни до Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій, затвердженого Наказом ДПАУ від 24.01.2011 року № 37, з метою спрощення процедури надання зареєстрованим релігійним організаціям неприбуткового статусу, зокрема, шляхом автоматичного внесення їх податковими органами до Реєстру неприбуткових установ та організацій, а також визначення чітких підстав для ухвалення рішення податковими органами про вилучення

релігійної організації з цього Реєстру.

Примітки:

[1] Підготовлено Володимиром Яворським, членом Правління Української Гельсінської спілки з прав людини.

[2] Див. повний текст закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Міністерства юстиції України, Міністерства культури України, інших центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується через відповідних міністрів, а також Державного космічного агентства України», <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5461-17>

[3] Президент вимагає негайно внести до закону «Про свободу совісті та релігійні організації» зміни, спрямовані на поглиблення свободи віросповідання, <http://www.president.gov.ua/news/26318.html>

[4] Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2013 р.)// РІСУ, <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2013/51768/> ; Інформаційний звіт Міністерства культури України «Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні» (Короткий виклад), <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/327651;jsessionid=C576ABCB3D48CB82182949A7237D6CDE>

[5] Початок цього конфлікту викладений тут: Рейдерство по-християнськи, або навіщо міліції храм у Мостиськах? // 12 липня 2011 року, <http://portal.lviv.ua/chronicle/2011/07/>

[12/155229.html](#)

[6] Рішення доступне тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30056839> .

[7] Рішення доступне тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34542510> .

[8] Див. про ці події: На Кіровоградщині губернатор силоміць перевів парафію Київського Патріархату в Московський, - заява УПЦ КП // РІСУ, http://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/50521/ ; Невідомі особи на Кіровоградщині захопили храм св. Володимира, - УПЦ КП // РІСУ, http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/protests/52068/ ; УПЦ КП вимагає притягнути до відповідальності правоохоронців, які побили вірян у Новоархангельську // РІСУ, http://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/church_state_relations/52302/

[9] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29066151> .

[10] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30830363> .

[11] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31558308> .

[12] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32762455> .

[13] Див. також: Суд продовжив розгляд справи: «Настоятель проти реєстратора» // <http://gre4ka.info/suspilstvo/4409-sud-prodovzhyv-rozhliad-spravy-nastoiatel-proty-reiestratora-foto>

[14] Рішення суду доступне тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22117601> .

[15] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/26347497> .

[16] Рішення ВАСУ доступне тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33189689> і тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33189721>

. Наявними є два рішення, оскільки касаційні заяви були подані від двох груп засновників і були об'єднанні на стадії підготовки справи до розгляду.

[17] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30275406> .

[18] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32438977> .

[19] Текст рішення доступний тут: <http://pravoscope.com/act-postanova-2a-1870-6229-12-l-m-opimax-05-12-2012-organizaci-gospodarsko-diyalnosti-u-tomu-chisli-s>

[20] Текст рішення доступний тут: <http://pravoscope.com/act-uxvala-sudu-2a-1870-6229-12-bershov-g-ye-12-03-2013-ne-viznacheno-s>

[21] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29842468> .

[22] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32015047> .

[23] Текст рішення доступний тут: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29340980> .

[24] За інформацією Інститут релігійної свободи, <https://www.irs.in.ua/> .

[25] Копія рішення доступна тут: http://risu.org.ua/php_uploads/files/articles/ArticleFiles_54279_severyn.pdf

[26] Відомому шведському проповіднику заборонили в'їзд в Україну// РІСУ, 15 листопада 2013, 12:26, http://risu.org.ua/ua/index/all_news/ukraine_and_world/international_relations/54279/

[27] Текст проекту закону доступний тут: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46905

[28] Текст проекту закону доступний тут: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47953

[29] Див. наприклад, останню інформація з місця будови: На захист забудовників Десятинного провулку стали "титушки" і семінаристи // УП, 12 жовтня 2013, <http://www.pravda.com.ua/news/2013/10/12/6999863/>

[30] Див. наприклад, *Десятинна церква - тест на зрілість українського народу*, Юрій Мірошніченко, Народний депутат України (фракція ПР), Представник президента України у Верховній Раді // «Українська Правда», 17 грудня 2012 року,

<http://www.istpravda.com.ua/columns/2012/12/17/103735/>

[31] Див. *У музеї Десятинної церкви - конфлікт між науковцями і церковниками* // УП, 26 листопада 2012 року

<http://www.istpravda.com.ua/short/2012/11/26/101613/>

[32] Текст проекту закону доступний тут: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48160

[33] [Глава УГКЦ закликав Голову Верховної Ради України та народних депутатів не передавати знакових християнських святинь одній конфесії](#) , 16 вересня 2013.

[34] 81% будівель, які передані Києво-Печерській Лаврі, – пам'ятки архітектури // УП, 28.08.2013, <http://life.pravda.com.ua/culture/2013/08/28/137452/> .

[35] Севастопольська влада озвучила намір врешті «вирішити питання з костелом» // РІСУ, 02-04-2013, http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/land_and_property_problems/51823/

[36] Див. Караимы просят власть Украины вернуть их святыни, 14.08.2013, <http://www.religion.in.ua/news/vazhlivo/23018-karaimy-prosyat-vlast-ukrainy-vernut-ix-svyatyni.html>

[37] Див. про певні деталі ситуації тут: Луганские страсти по Патриарху Филарету. Часть первая // РІСУ, 19 липня 2013, <http://risu.org.ua/ru/index/exclusive/reportage/53025/> ; Луганские страсти по Патриарху Филарету. Часть вторая // РІСУ, 22 июля 2013,

<http://risu.org.ua/ru/index/exclusive/reportage/53038/>

; Луганські страсті за Патріархом Філаретом. Емоції постфактум// РІСУ, 25 липня 2013, <http://risu.org.ua/ua/index/exclusive/reportage/53103/>

[38] Див. про це докладніше: Toledo guiding principles on teaching about religions and beliefs in public schools, prepared by the ODIHR advisory council of experts on freedom of religion or belief, OSCE 2007.

[39] Повний текст програми доступний тут: https://www.irs.in.ua/index.php?option=com_co

[ntent&view=article&id=713%3A1&catid=38%3Apub&Itemid=65&lang=uk](#)

[40] Лист МОН № 1/9-324 від 16.05.13 року, http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/35943/ .

[41] Див. більш докладно про цю організацію та її діяльність в школах тут: <http://www.orthodox-fund.org/uk/pravoslavnomupedagogu>

[42] Див. більш докладно: Рейдерське захоплення столичної школи: при чому тут церква? "Абзац!" // Новий канал, <http://www.abzats.novy.tv/video/44645/Reyderskiy-za-hvat-stolichnoy-shkoly-pri-chem-zdes-cerkov-Abzac-19122013>

; Киевские родители отстаивают светское образование //

http://opium.at.ua/news/kyevskie_roditeli_otstaivajut_svetskoe_obrazovanie/2013-12-17-354

; ШОК! Как яровые и озиминные сеяли разумное, доброе, вечное в центре Киева// Блоги УП,

<http://blogs.pravda.com.ua/authors/svirko/528dc1e3c850c/>

; Родители и школьники провели у стен киевской школы № 25 пикет против навязывания религиозного воспитания,

http://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/24332-roditeli-i-shkolniki-proveli-u-sten-kievskoj-shkoly-25-piket-protiv-navyazyvaniya-religioznogo-vospitaniya.html

[43] [ШАХТЕРСК. Первоклассники посёлка Давыдовка принесли казацкую присягу — любить Родину и защищать православную веру](#)

[44] [ЯЛТА. Настоятель Симеизского храма освятил здание школы](#) .

[45] Доступний тут: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47456 .

[46] Див. п.271 Доповіді Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо виконання Україною обов'язків та зобов'язань, у т.ч. Резолюція ПАРЕ №1466 та Рекомендація

ПАРЄ №1722 від 5 жовтня 2005 р.

[47] Доступний тут: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49135 .

[48] Свобода релігії та віросповідання в Україні в контексті дотримання європейських стандартів / За ред. Володимира Яворського/ УГСПЛ, МГО Центр правових та політичних досліджень «СІМ». Харків: Фоліо, 2005. Доступно в Інтернеті на сайті УГСПЛ: <http://www.helsinki.org.ua/index.php?id=1137518398> .

Підписуйтеся на сторінку ІРС в [Facebook](#) і [Twitter](#) – експертний погляд на законодавство і релігійне життя в Україні та світі.

Інститут релігійної свободи, Київ

www.irs.in.ua